

אחד-העם *

א

חג לנו היום.

היום, י"ב באדר, מלאו עשרים וחמש שנה מיום שהופיע ראשונה על במתנו המורה הגדול של תנועת התחיה בישראל. בי"ב אדר תרמ"ט נדפס ב"המליץ" מאמרו הראשון של אחד-העם, "לא זה הדרך!" ברשימה קצרה אי אפשר, כמובן, לסכם את עבודתו הגדולה של האיש, ששמו לבד הוא לדורו פרוגרמה שלמה. "העולם" עוד ישוב לברר את עבודתו של אחד-העם מצדדים שונים. עכשיו אומרים אנו רק לסמן בקוים כלליים את הרכוש, שהכניס אחד-העם לאוצר המחשבה הלאומית והמפעל הלאומי שלנו.

אחד-העם לא היה צופה-מבשרה של תנועת התחיה שלנו, לא הוא הביא ראשונה לרחוב היהודים את בשורת התקומה והגאולה. בדבר זה קדמוהו אחרים כמה שנים לפניו אבל לא קדם. לו ולא היה עוד כמוהו עד היום בתנועתנו הלאומית צופה-מחנך, שדברו-יצירתו הטביע את חותמו על תקופת הסערה של מעבר, להעביר את הערבוביה ואת התהו-ובוהו שבשאיפות ערפליות ובמעשים מבוהלים ולהשליט את המחשבה הלאומית הברורה ואת הרצון הלאומי הברור.

כי למפעל של סינתזה, למפעל של בנין ויצירה התכון אחד-העם, "השולל והסותר הגדול", מן השעה הראשונה. קצרי-הראות רגילים לאמר: אין כחו של אחד-העם אלא בשלילה ובסתירה, ואין הם רואים, כי סתירה זו סתירת-בונים היא. אין הם מבינים, כי לא הרס אחד-העם את ה"מקדשות", שנקדשו בעיני תמימים, אלא כדי לפנות מקום למקדש אחר, טוב ויפה ומוצק מהם. אין הם מבינים, כי האזהרה התקיפה, "לא

* חבור מיוחד של מ. נליקסון על אחד-העם — פרשת חיינו ומעשיו הופיע בהוצאת הקה"ל, סהרורה ב', ת"ש.

זה הדרך, הבוקעת ועולה מכל דבריו ומעשיו של אחדהעם, לא באה לרפות את ידי העובדים, אלא להיפך, להצילם מרפיון ידיים, שעתיד לבוא סוף-סוף כשיפקחו גם הם את עיניהם ויראו כי בזבזו את כחם ללא תועלת ממשית. יחד עם האזהרה הראשונה על הדרך שאינה נכונה באה גם ההכרזה על „דרך הרוח“, שהיא היא „דרך החיים“. „לא זה הדרך“ — קריאה ראשונה זו של המורה מעוררת גם „לתחית הלבבות“ ולחנוך הרצון הלאומי ומכריזה על לב העם, כי „הוא היסוד אשר עליו תבנה הארץ“.

שלילתו של אחדהעם לא באה אלא לשם חיוב. השכל הקר בעשה כל-ישרת לרגש העמוק, הלך-הרוח האנאליטי — אמצעי וסיוע לסינתזה של יצירה. השטחיות המצויה בשוק מונה את אחדהעם ב„שלטון השכל“ הקר, בראציונליות, שאינה עומדת על יסוד היצירה האינטואיטיבית. ברם, ראציונליות זו אינה אלא ראציונליות של מיתוד, שבאה לאחדהעם מתקופת ההשכלה. מי שאזנים לו לשמוע את הדן של נגינות הגנוזות במעמקי הלב יבחין מתחת לשכבה העליונה של אנליזה קרה ושוקטה את הפתוס האצילי של רגש עמוק וצנוע, של אמונה עמוקה כרצון-החיים ותקיפה כמלחמת הקיום. ההגיון והבהירות השקופה, שכל דברי אחדהעם טבועים בחותמם, לא פרי הראציונליות הם, אלא תוצאת השאיפה להבין את דבר ה' אשר בלבנו, לחשוף את מהותה ומצוותה של הנשמה הלאומית, לעמוד על אפים של הכחות הסמויים מן העין ושוכנים במדור התחתון שבנפש, להרימם למעלה „ממפתן ההכרה“, כדי להפרותם ולהפרות על ידם את החיים הלאומיים. אחדהעם מודה בערכם הגדול של הכחות הללו, „העושים במחשך מעשיהם ומביאים את האדם למלאות חפצם שלא בטובתו“, אלא שואף הוא להכרה ברורה, כדי שלא „תכבד ותארך העבודה יותר, אם לא תבוא ההכרה לעזרתה“. הראציונליסמוס של אחדהעם לא בא, איפוא, להכריע את הרצון תחת השכל ולדחות את היצירה הסינתטית מפני ההבנה המנתחת, אלא הוא בא לפתוח פתח ליצירה זו על ידי הכרה ברורה במטרה ובאמצעים ובכחות המניעים. אין הוא רוצה למעט את דמותם של כחות-היצירה, אלא לשמש תורגמן להם.

וזהו גדלו של אחד־העם, כי תורגמן היה לעמו בתקופת מעבר. הוא נתן דמות להגעגועים הכמוסים ולהרהורים הסתומים של בני דורו. „רוחו היה המבוע לכל הרהורים — הכבושים בהרבה לבבות כחלומות לא ברורים“. היהודי, שהתחיל לפני דור אחד תוהה על נפשו ומבקש תקנה ועליה לניצוצי נשמתו הפזורים לכל רוחות העולם, מצא באחד־העם אם לא פתרון הרי על־כל־פנים דמות וצורה לחידת חייו. אחד־העם העמיד אותנו על הפרובלימה של הגלות, על הפרובלימה של עבדות וחירות, ו„עבדות בתוך חירות“. הוא העמיד אותנו על סוד „החקוי וההתבוללות“, על סוד „התאבנות הלב“ ועל סוד „תחית הרוח“. הוא מצא בטוי לצרת נפשו של היהודי החדש, המרגיש בקושי השעבוד הרבה יותר מאבותיו ואינו יכול לחבב את הצרות כמוהם, משום שאבד לו אותו הכח המוסרי של אבותיו, להיות שפלים ומדוכאים מבחוץ וגבורי־רוח מבפנים“. הוא קרא בשמה של התרופה העשויה להחיות ולחזק את כחנו המוסרי: „חבת ציון“, כלומר „שאיפה חיה בלב לאחדות האומה, לתחיתה והתפתחותה החפשית לפי רוחה על יסודות אנושיים כלליים“. אידיאל זה קשור בהכרח ב„ציון“, משום שבגולה נחלשו כחות האומה ונשמתה נקרעה לכל רוח ואי אפשר כלל, שאידיאל לאומי גדול יתפתח כראוי בתנאים אלה. העבודה בארץ־ישראל אינה, איפוא, תוצאה של תחית־הרוח והכשרת־הלבבות אלא היא תנאי מוכרח לתחיה זו ולהכשרה זו. עבודה זו עצמה במקום גדולו ובאורו ההיסטורי של רוח האומה תחיה את הלבבות. השפע הרוחני שיצא ממנה ישתפך לכל ארצות הגולה ויהיה למגן להעם המפוזר.

כך תרגם אחד־העם ללשון ההגיון וההכרה השכלית את הרהורי הדור וגעגועיו וצרכיו.

ו„תרגום“ זה עצמו נעשה מפעל היסטורי תקיף. ה„תרגום“ הפרה את ה„מקור“. הרהורי־התחיה וגעגועי המולדת הסיעו את הסלעים הראשונים, וההכרה הלאומית המזוקקה, שיצאה מכור המבחן האכזרי של אחד־העם, זרעה את הזרע הלאומי, שאת ראשית תבואתו זכינו כבר לקצור בעצמנו ואת רובו יקצרו הדורות הבאים אחרינו.

*

חג לנו היום. וחג היום גם לאחד־העם. ימי דור אחד מה הם בחיי עם? עשרים וחמש שנים מה הן לגבי תעודה היסטורית, שאומה דוויה וסחופה הטילה על עצמה ושלא תתמלא אלא על ידי התאמצות ענקית של כל כחות האומה? ואף־על־פי־כן הרי אנו רואים כבר את „ראשית הגאולה“. חיים חדשים נוצצים ועולים בארץ תקותנו. רוח אלהים, רוח יצירה וקדושה שביצירה עברה על הארץ ועל שבי גוליה. מנגב ומצפון מפכים ועולים החיים החדשים, מפכים ועוברים את גבולות הארץ ומשתפכים אל תפוצות ישראל שבגולה להחיות את הלב היהודי.

ואחד העם, שופט קשה זה, שלא נרתע לאחוריו מפני שום „אמת מארץ ישראל“, עומד ומעיד, כי כבר הולך ונברא בארץ ישראל אותו דבר שקיומנו הלאומי זקוק לו עכשיו ביותר: „מרכז קבוע לרוח עמנו ותרבותו, אשר יהיה לקשר רוחני חדש בין חלקי העם המפוזרים וישפוך מרוחו עליהם לעורר את כולם לחיים לאומיים חדשים“.

אכן, חג לנו היום, וחג היום גם לאחד העם. הזרע שהוא זורע הולך ועולה; יש לו פירות לשעתו וקרן קיימת לדורות.

„העולם“, 27.2.1914